

Könyvtári szakmunkások képzése az NDK-ban

CSENDES János

Az utóbbi években a könyvtári munka hatékonyságának növelése érdekében több oldalról is felvetették, hogy a tartalmi munkát végző könyvtárosok mellett egyre inkább szükség lenne olyan adminisztratív-technikai munkaerőkre is, akik a könyvtári munkára vagy egyáltalán nem, vagy csak alacsonyabb fokon nyertek képesítést. Nemzetközileg is bizonyított tény, hogy az adminisztratív-technikai feladatok – különösen a nagykönyvtárakban – a könyvtár munkájának nagyobb részét teszik ki. Ilyen körülmények között nem gazdaságos kizárólag vagy nagyrészt könyvtárosokat foglalkoztatni, mivel munkaidejüket csak részben fordíthatják a képzettségüknek és fizetésüknek megfelelő tartalmi feladatok ellátására.

A tőkés országokban a könyvtári munka racionalizálásának egyik útja ún. "könyvtári tisztviselők" alkalmazása. A szocialista országok könyvtárügyében még nem tisztázódott eléggé ez a kérdés; éppen ezért tanulságos számunkra az NDK könyvtáraiban bevezetett harmadik hivatás, a "könyvtári szakmunkás" munkaköre s e szakmunkások képzése, amely immár közel husz esztendeje folyik.

A "KÖNYVTÁRI SZAKMUNKÁS" KÉPZÉSÉNEK KIALAKULÁSA

Az NDK-ban már a "tudományos könyvtárosok" egyetemi és a "könyvtárosok" hároméves szakiskolai (a 12 évfolyamos középiskolára épülő) képzése előtt, 1951-ben megindult a könyvtári dolgozók harmadik kategóriájának (kétéves, az általános iskolára épülő) képzése, "könyvtártechnikus" (Bibliothekstechniker) vagy "könyvtári kiségitő" (Bibliothekshelfer) néven, a tudományos könyvtárak számára. Ezek a technikusok a nagyobb könyvtárakban különböző részlegekben dolgoztak, a kisebb könyvtárakban pedig egyetlen technikus látott el minden adminisztratív és technikai teendőt. (1, 3)

1961-ben átmenetileg megszüntették a könyvtártechnikusok képzését, de rövidesen - módosított céllal és magasabb szinten, könyvtári szakmunkásképzés néven - újra megindították a tudományos könyvtárak számára, majd a művelődésügyi miniszter 1969. október 16-i rendelete (6) értelmében a közművelődési könyvtárak részére is, beillesztve a szakmunkásképzés egységes rendszerébe.

A képzés jellegének módosítását egyrészt a könyvtárak feladatainak bővítése tette szükségessé; a könyvtárosok munkájának hatékonyabb segítése érdekében mostmár nemcsak technikai jellegű feladatokat kell a szakmunkásnak átvennie, hanem egyszerűbb tartalmi munkák végzését is. Másrészt a tudományos-technikai forradalom hatására elterjednek a könyvtári munkában a különféle gépi eljárások (nyilvántartásban, feltárásban, tájékoztatásban stb.); ennek az átalakulásnak az üteme a jövőben még gyorsulni fog. A könyvtári szakmunkás tehát a jelenlegi felfogás szerint nem izolált technikai feladatokat lát el, nem a könyvtáros önálló segítője, de nem is "lekicsinyített" könyvtáros, hanem az egész könyvtárügyben és dokumentációban szereplő önálló munkakört tölt be. Ezekből következően a művelődésügyi miniszter 1970. november 4-i rendelete (10) mind a tudományos, mind a közművelődési könyvtári szolgálatban (eltérő tartalommal ugyan, de egységesen) három könyvtári szakalkalmazotti hivatást ír elő: a könyvtári szakmunkást, a könyvtárost és a tudományos könyvtárost.

A könyvtári szakmunkások képzése nem az általános iskolára, hanem a tizosztályos középiskolára (Oberschule) épül (9). Az 1969 márciusában kiadott igen részletes, kísérleti jellegű kerettanterv (4) alapján folyik. E kerettanterv meghatározta a szakmunkás pályaképét, a képzés szervezeti kérdéseit, megadta az elméleti képzés tantárgyainak részletes programját, és utasításokat tartalmaz a gyakorlati képzés lebonyolítására. A szaksajtó külön is közölte ezt a pályaképet (2), elmélyült, elemző tanulmány jelent meg a képzés szükségességéről (8), valamint az első tanév tapasztalatairól a tankönyvtárban folyó gyakorlati képzés terén (11).

A KÉPZÉS JELENLEGI HELYZETE

A PÁLYAKÉP

A kerettantervben kidolgozott pályakép szerint a szakmunkás feladata

- az állományal kapcsolatban a könyvbeszerzés technikai intézése, a növedéknapló vezetése, a folyóiratok megérkezésének ellen-

- őrzése, leltározás, technikai feldolgozás, egyszerűbb címleírások készítése, a katalógusok gondozása, a nyomtatott katalóguscédulák feldolgozása, az állomány rendben tartása, a könyvek gondozása, javítása, a köttetés ellenőrzése;
- az olvasószolgálat terén a helyi és könyvtárközi kölcsönzések nyilvántartása, a kölcsönzés előkészítése, a könyvek kiadása és visszavétele, a lejáratok ellenőrzése, felszólítások, kölcsönzési statisztika, az olvasók bevezetése a könyvtár használatába, technikai tájékoztatás, a technikai berendezések (mikrofilm-leolvasó, magnetofon, telex, sokszorosító és reprográfiai készülékek stb.) kezelése, meghívók, plakátok, bibliográfiák előállítása, kiállítások kivitelezése, a tájékoztatás technikai részének végzése;
  - a könyvtárvezetés, gazdálkodás terén az ügyiratok kezelése, fogyóanyagok és berendezési tárgyak megrendelése, számlák ellenőrzése, anyagnyilvántartás, közreműködés a készpénzkezelésben.

A KÉPZÉS SZERVEZETE

A kétéves képzés első éve az alapképzésre jut, a második pedig a szakosodásra – a közművelődési könyvtárak vagy a tudományos könyvtárak és dokumentációs intézmények irányában. A munka erősen gyakorlati jellegű, a központi iskolában folyó elméleti képzésre mindkét tanévben 16-16 hetet fordítanak (a központi iskola szerepét most is a sondershauseni Könyvtáros-továbbképző Iskola tölti be). Elsősorban gyakorlat szerzése céljából mindkét évben 32-32 hetet töltenek a tanulók gyakorló könyvtárban (tankönyvtárban), de ennek keretében is kapnak rendszeres képzést.

A központi iskolában folyó elméleti képzés általános és szaktárgyakra oszlik. Az általános tárgyak keretében az első évben állampolgári ismereteket (38 óra), testnevelést (28 óra), elektronikát (38 óra), irányítástechnikát (38 óra) tanulnak, a második évben ugyancsak egységesen mindkét tagozaton állampolgári ismereteket (38 óra), testnevelést (28 óra) és adatfeldolgozást (28 óra).

Az első tanév anyaga: bevezetés a kulturpolitika alapkérdéseibe (38 óra); bevezetés a tudományismeretbe (95 óra), bevezetés a szellemi munka módszereibe és technikájába (19 óra), bevezetés a könyvtártanba (76 óra), bibliográfia és bibliografizálás (38 óra), a tájékoztató és dokumentáció alapkérdései (38 óra), a könyv, a könyvkiadás és a könyvkereskedelem ismerete (38 óra), művészi és plakáti rajz (19 óra), orosz nyelv (38 óra).

A második év szaktárgyai a közművelődési könyvtári szakon: könyvtártan (114 óra), irodalomismeret (114 óra), üzemgazdaságtan (76 óra), bibliográfia és bibliografizálás (38 óra), címléírás (19 óra).

A tudományos könyvtári, ill. tájékoztatási-dokumentációs szakon: könyvtártan (76 óra), bibliográfia és bibliografizálás (38 óra), tudományismeret (76 óra), irodalomismeret (38 óra), üzemgazdaságtan (76 óra), angol nyelv (38 óra), orosz nyelv (38 óra).

GYAKORLATI KÉPZÉS

Ezt a könyvtárban úgy építik fel, hogy a tanulók az egyszerűbb munkafolyamatoktól a komplikáltabb, komplexebb munkaterületek felé haladjanak. Az első tanévben a technikai-szervezési munkák állanak a középpontban, különösen a könyvek védelme, a könyvek, folyóiratok stb. technikai feldolgozása és címléírása, a kölcsönzés és felszólítások, a katalógus-szerkesztés, az irodalompropaganda és a statisztika technikai feladatai. A második évben a könyvtár módszertani-tartalmi feladatainak ellátásában működnek közre a tanulók, különösen a kölcsönzésben, az irodalom- és könyvtárpropagandában, a tájékoztatási tevékenységben és a statisztikában, a könyvtárközi kölcsönzésben, a gazdálkodási és az igazgatási teendőkben. A tankönyvtárban is kapnak bizonyos foku elméleti képzést, ez azonban nem a központi iskolán folyó elméleti oktatást kívánja helyettesíteni, csupán a gyakorlatok megértéséhez, önálló elvégzéséhez és az összefüggések felismeréséhez nyújt segítséget. En-

nek a keretében történik a cimleírás oktatása, az olvasott irodalom megbeszélése, valamint a gépirás oktatása is.

A KÉPZÉS TOVÁBBFEJLESZTÉSE

Az 1969-ben kiadott kerettantervet eleve csak ideiglenesnek szánták, néhány év tapasztalatai alapján átdolgozzák. Az átdolgozás két ütemben történik: 1971 első felében a szakmunkás pályaképét, a képzés szerkezetét s az első tanév tanterveit fogalmazzák újra, a következő időszakban pedig a második tanév tanterveit. (7)

A továbbfejlesztés másik tendenciája, hogy az új típusú szakmunkásképzés napali tagozaton történt megindítása után, ennek tanterveire támaszkodva sor kerül a könyvtárakban képesítés nélkül működők átképzésére is. A művelődésügyi miniszter 1970. augusztusi utasítása ezeknek a szakmunkássá képzéséről, szakmunkásvizsgájuk letételéről intézkedik. (5)

Ami maguknak a szakmunkásoknak a további fejlődését illeti: képzésük nyitott, szükség esetén továbbtanulhatnak a könyvtárosképző szakiskolában, sőt ennek elvégzése után az egyetemi könyvtárszakon is.

I R O D A L O M

1. Ausbildung zum Bibliothekshelfer. = Taschenbuch für Bibliothekare und Bibliothekshelfer. Leipzig. 1959. 63-65.p.

2. Berufsbild für den Ausbildungsberuf Bibliotheksfacharbeiter. = Der Bibliothekar. 1970. 1.no. 78-83.p.

3. Bibliotheksfacharbeiter. = Lexikon des Bibliothekswesens. Leipzig, 1969. 109.p.

4. (Deutsche Demokratische Republik.) Ministerium für Hoch- und Fachschulwesen. - Ministerium für Kultur. - Staatliches Amt für Berufsbildung. -

Rahmenausbildungsunterlage für die sozialistische Berufsausbildung. Bibliotheksfacharbeiter. Berlin, 1969. 106 p.

5. Hinweise für die Ausbildung Werk-tätiger zum Bibliotheksfacharbeiter. = Der Bibliothekar. 1970. 12.no. 1121-1122.p.

6. Richtlinie zur Ausbildung von Bibliotheksfacharbeitern für den Bereich allgemeinbildende Bibliotheken. = Der Bibliothekar. 1970. 1.no. 76-78.p.

7. SCHWARZ, Irmtraud: 3. Sitzung der Berufskommission "Bibliotheksfacharbeiter" beim Ministerium für Kultur. = Der Bibliothekar. 1971. 2.no. 125-126.p.

8. SIEK, Erich: Der Beruf des Bibliotheksfacharbeiters im sozialistischen Bibliothekswesen der DDR. = Der Bibliothekar. 1970. 1.no. 3-22.p.

9. UNGER, Ruth: Der bibliothekarische Beruf. = Taschenbuch für Bibliothekare. 1967. Leipzig. Bibliogr. Inst. 57-68.p.

10. Vierte Durchführungsbestimmung zur Verordnung über die Aufgaben des Bibliothekssystems bei der Ge-

staltung des entwickelten gesellschaftlichen Systems des Sozialismus in der Deutschen Demokratischen Republik. Führung von bibliothekarischen Berufsbezeichnungen und Verleihung von Titeln an Bibliothekare. = Der Bibliothekar. 1971. 2.no. 132-134.p.

11. WILINSKY, Miranda: Die praktische Berufsausbildung der Bibliotheksfacharbeiter. = Der Bibliothekar. 1970. 1.no. 22-27.p.

Magyar könyvtárosok külföldön

ZSEMBERY Anikó

A magyar könyvtárügy 25 éves fejlődésének függvénye és egyuttal egyik mérceje is a tanulmányutak s a közzétett tanulmányuti beszámolók számának növekedése. 1953-ig a nemzetközi tapasztalatcsere csaknem kizárólagos formája a külföldi szakirodalom tanulmányozása volt - eltekintve attól a csekély számú nemzetközi konferenciától és kongresszustól, ahol Magyarország is képviseltette magát. Marót Miklós így számol be ezekről az évekről: "Hiányzott mindenféle személyes szakmai tapasztalat külföldről, mert ha eljutott is egy-egy könyvtáros külföldre, nem olyan körülmények között tette, hogy csak futólag is megnézhetné volna az ottani könyvtári munkát." "Tudósok, termelési szakemberek, művészek, sportolók után, elég későn, 1953-ban került sor először arra, hogy könyvtárosok is tagjai legyenek hivatalos küldöttségnek." (1) Darabos Pálné is hasonlóképpen nyilatkozik 1952. évi lengyelországi tanulmányutjáról: "Mivel a delegáció célja nem a könyvtármunka megismerése volt... a könyvtárügyről csak úgy nagy vonalakban tudok beszámolni." (2)

1953-tól azonban fokozatosan megváltozott a helyzet. Az első hivatalos könyvtáros-delegáció Bulgária nemzeti könyvtárát, területi és falusi könyvtárait tanulmányozta. Ettől az évtől kezdve először csak szórványosan, majd egyre nagyobb számmal jelentek meg a tanulmányuti beszámolók A Könyvtáros hasábjain. 1957-től már annyira megélénkült a könyvtárosok személyes kon-